

ननु देहात्मयोगोऽनादित्वादुरुच्छेद्य इत्याशंक्याह ज्ञानेनेति तमः अतस्मिन्स्तद्विद्वद्रूपो विपर्ययः स च आत्मन्यसंगेऽपि दुःखित्वादिभ्रमोऽज्ञानजो ज्ञानेन नश्यतियदा तदा प्रकाशते ब्रह्मसनातनं सदैकरूपं अनादिरपि देहात्मयोगो भ्रांत्यात्मकस्तत्त्वज्ञानेनोच्छेत्तुं शक्य इत्यर्थः ॥ ११ ॥ तच्च सनातनं ब्रह्म अयत्नसाध्यं कर्मप्राप्यं अनित्यत्वापत्तेः कर्मजं मुत्पाद्यमाप्यं संस्कार्यं विकार्यं वा स्यात् न हि संयवनेन पिण्डवोपास्याक्षीरादिव द्विकारयुक्तस्यानित्यत्वापत्तेः अतो ज्ञानेनाज्ञानापनोदे सति कंठगतविस्मृतचामीकरवत्सिद्धमपि साध्यमिवोच्यते तस्माद्युक्तमुक्तमयत्नसाध्यमिति ये इति अत्र विद्वदनुभव एव प्रमाणमिति भावः न शाम्यंति ब्रह्मोपासनानोपरमंते उद्योगिनोऽवश्यं ब्रह्मप्राप्तिरतस्त्वया उद्योगवता भवितव्यमिति भावः ॥ १२ ॥ १३ ॥ केवलांसंगहीनां ॥ १४ ॥ १५ ॥ सत्येन अबाधितार्थेन वेदवाक्येन तपसामननध्याना

ज्ञानेन हियदा जंतुरज्ञानप्रभवंतमः ॥ व्यपोहतितदा ब्रह्मप्रकाशतिसनातनं ॥ ११ ॥ अयत्नसाध्यं मुनयो वदंतिये चापि मुक्तास्तुपासितव्याः ॥ त्वया च लोकेन च सामरेण तस्मान्नशाम्यंति महर्षि संघाः ॥ १२ ॥ अस्मिन्नर्थे पुरागीतं शृणुष्वैकमनानृप ॥ यथा दैत्येन वृत्रेण भ्रष्टैश्वर्येण चेष्टितं ॥ १३ ॥ निर्जितेनासहायेन हृतरा ज्येन भारत ॥ अशोचता शत्रुमध्ये बुद्धिमास्थाय केवलां ॥ १४ ॥ भ्रष्टैश्वर्यं पुरा वृत्रमुशना वाक्यमब्रवीत् ॥ काचित्पराजितस्याद्यनव्यथा ते स्तिदानव ॥ १५ ॥ वृत्र उवाच सत्येन तपसा चैव विदित्वासंशयं त्यहं ॥ न शोचामि न हृष्यामि भूतानामागतिं गतिं ॥ १६ ॥ कालसंचोदिता जीवामज्जंति नरकेऽवशाः ॥ परितुष्टानि सर्वाणि दिव्यान्याहुर्मनीषिणः ॥ १७ ॥ क्षपयित्वा तु तं कालं गणितं कालचोदिताः ॥ सावशेषेण कालेन संभवन्ति पुनः पुनः ॥ १८ ॥ तिर्यग्योनिः सहस्राणि गत्वानरकमेव च ॥ निर्गच्छन्त्यवशा जीवाः कामबंधनबंधनाः ॥ १९ ॥ एवं संसरमाणानि जीवान्यहमदृष्टवान् ॥ यथा कर्म तथा लाभ इति शास्त्रनिदर्शनं ॥ २० ॥ तिर्यग्गच्छन्ति नरकं मानुष्यदैवमेव च ॥ सुखदुःखे प्रिये द्वेष्ये चरित्वा पूर्वमेव ह ॥ २१ ॥

त्मकेनात्मा लोचनेन च आगतिं संसारं गतिमोक्षं असंशयं विदित्वा न शोचामि न हृष्यामि तथा च मत्वा धीरो हर्षशोकौ जहातीति श्रुतिः ॥ १६ ॥ कालेति युगचतुष्टययोग्याः पुण्यपापाख्याधर्मालक्ष्यं ते केचिन्नरके कानिचिद्भूतानि दिव्यानि स्वर्गार्हाणि ॥ १७ ॥ क्षपयित्वा भोगेन स्वर्गे नरके वा तं कालं नीत्वा पुण्यापुण्ये समाप्य ताभ्यामेव तिर्यगादियोनिप्रापकाभ्यां चोदिताः संतः पुनः पुनर्भवन्ति कालचोदिता इत्यवान् अतीन्द्रियज्ञानी अहं वेद्वीति शेषः संसरतो जीवान् शास्त्रनिदर्शनं शास्त्रप्रत्ययं च जानामीत्यर्थः ॥ २० ॥ एतदेवाह तिर्यगिति चरित्वा तादृशं कर्म कृत्वा सुखादिकं प्रपद्यते इति सार्धेन संबंधः कृतांतविधिंस युक्तः यमयातनांते ॥ २१ ॥